Одначе рішень сих зборів не довелося перевести в житте. Українські відділи, які з Галичини вступили були на територію угорської України, мусіли уступити перед переважаючими силами Чехів і Румунів, які з двох сторін, з заходу і сходу, посунулися на українську часть Угорщини.

Тимчасом чеське правительство розвинуло сильну міжнародню акцію за прилученням української части Угорщини до чесько-словацької республики. Президент Масарик вже в грудні 1918. в своїм посланію до чеських Національних Зборів зазначив, що т. зв. Карпаторуси, себ-то угорські Українці через своїх представників в Америці заявилися за злукою з Чехо-Словаччиною. Масарик мав на думці договір, який він заключив в Америці з д-ром Жатковичем, провідником українських еміґрантів з Угорщини. На основі сього договору призначено Жатковича на голову автономного правительства Закарпатської України, якій договір обіцював автономію в рамах чесько-словацької республики.

Се становище Масарика віднесло успіх на Мировій Конференції. Договором у Версаю (арт. 81.) і в Сен-Жермен (арт. 53.) прилучено Закарпатську Україну до Чехо-Словаччини, застерігаючи їй автономію.

Чеське правительство покликало на ґубернатора Закарпатської України д-ра Жатковича, одначе автономії не перевело в цілости й доси. До кінця 1920. р. не переведено навіть виборів до автономного сойму.

Делеґація Української Народньої Республики на Мирову Конференцію в Парижі нотою з 5. марта 1919. запротестувала проти намірів Чехо-Словаччини й Румунії запяти Закарпатську Україну.

Після оголошення проекту версайського договору Делеґація нотою з 9. мая 1919. запротестувала проти пляну прилучення Закарпатської України до Чехо-Словаччини.

Після підписання версайського договору Делеґація нотою з 5. липня 1919. запротестувала проти артикулу 81-ого, яким прилучено Закарпатську Україну до Чехо-Словаччини [1]).

Так українським землям Австро-Угорщини не довелося з'єднитися в один самостійний державний орґанізм. Західно-Українська Народня Республика, проголошена на всіх українських землях Австро-Угорщини, в дійсности виконувала власть тільки на території Східної Галичини.

Розділ VI.

Орґанізація державної влади.

Члени Державного Секретаріяту, які вийшли зі Львова, вибрали тимчасовим осідком правительства Тернопіль.

Тут в грудні 1918. уступив зі становища президента Ради державних секретарів д-р Кость Левицький. Се становище запяв тимчасово на основі рішення членів Ради державних секретарів д-р Сидір Голубович.

---

[1]) Див. згадану публікацію „Notes . . .“

Після навязання звязку з президією Української Національної Ради, яку події 1. падолиста 1918. заскочили були у Відні, і переведення доповняючих виборів до Української Національної Ради на основі львівської ухвали Ради рішено перепести осідок державної влади до Станиславова.

Сюди скликано на початок січня 1919. Українську Національну Раду, яка мала перевести важні державно-орґанізаційні справи.

Українська Національна Рада в своїм теперішнім складі числила над 150 членів. По титулі приналежности складалася вона з отсих ґруп: 1. парляментарні представники українського народу в Австрії: а) члени австрійської палати панів, б) члени австрійської палати послів, в) члени галицького сойму, ґ) члени буковинського сойму; 2. делеґати українських партій; 3. вибрані делеґати повітів і міст.

По національнім складі всі члени Української Національної Ради були Українці.

Національні меншости — Поляки, Жиди і Німці — не вислали делеґатів до Української Надіональної Ради: Поляки як непримиримі вороги української державности, які стояли на тім, що Східна Галичина має бути частю Польщі; Жиди й Німці з боязни перед пімстою Польщі на випадок її перемоги.

По соціяльним складі в Українській Національній Раді були заступлені всі верстви українського народу з перевагою верств національно й політично найбільше вироблених, себ-то середнього селянства [1]), духовенства і світської інтеліґенції.

Сьому соціяльному складови відповідав склад партійний. Найсильнійша була ґрупа національно-демократична (від партійного з'їзду в марті 1919. — народня трудова), далі ґрупа радикальна, за нею ґрупа соціяльно-демократична, в кінці селянсько-радикальна ґрупа, яка під проводом д-ра Кирила Трильовського відкололася від радикальної партії. Члени дрібнійших партійних формацій і безпартійні порозміщувалися по сих ґрупах або оставали „дикими".

Найважнійшим рішенпем новоскликапої Української Національної Ради була ухвала про з'єдинепне Західно-Української Народньої Республики з Українською Народньою Республикою. Сій справі буде присвячений слідуючий розділ.

З законів про орґанізацію державної влади, ухвалених на січневій сесії Української Національної Ради, найважнійший був закон з дня 4. січня 1919. про Виділ Української Національної Ради. Сей закон звучить:

„Українська Національна Рада постановила:

§ 1.

Українська Національна Рада вибирає з-посеред себе Виділ з 9 членів, якому проводить, як десятий член, Президент Української Національної Ради, а на случай його перешкоди найстарший віком його заступник.

---

[1]) Треба тямити, що в Галичині до середнього селянства зачисляються вже 2—5-моргові господарі.

§ 2.

До компетенції Виділу Української Національної Ради належить:

а) іменувати членів правительства;

б) приймати й уділяти їм димісії;

в) виконувати право амнестії й аболіції, а то на внесенне Державного Секретаріяту судівництва. В справах військового судівництва може Виділ Української Національної Ради перенести право виконування амнестії на Раду Державних секретарів;

г) іменувати начальників верховних державних урядів цивільних і військових;

д) удостоверяти й оповіщувати закони.

§ 3.

Виділ Української Національної Ради скликує в міру потреби Президент Української Національної Ради, а в случаю його перешкоди найстаршій віком його заступник. Він репрезентує Виділ і підписує його письма.

§ 4.

Виділ Української Національної Ради вибирається на час її каденції, а влада його гасне з хвилею вибору нового Виділу новою Радою.

§ 5.

Рішення Виділу западають більшістю голосів, а в случаю рівности голосів стає рішенням те внесенне, за котрим голосував президент.

До важности рішень треба присутности що-найменше шести членів Виділу.

§ 6.

Отсей закон входить в силу з днем ухвалення.“

Законом про Виділ Української Національної Ради утворено установу, яка мала виконувати владу голови держави.

Склад Виділу Української Національної Ради, вибраного на основі сього закона, був такий: Президент Української Національної Ради д-р Евген Петрушевич (нац.-дем.), д-р Лев Бачинський (рад.), Семен Вітик (соц.-дем.), д-р Антін Горбачевський (нац.-дем.), Гриць Дувіряк (рад.), д-р Михайло Новаковський (безп.), д-р Теофіль Окуневський (нац.-дем.), Омелян Поповнч (нац.-дем.) Андрій Шмігельський (рад.) і о. д-р Степан Юрик (нац.-дем.).

Далі ухвалено закон з дня 4. січня 1919., доповнюючий статут Української Національної Ради. Сей закон зміняв постанову § 4-го статута Української Національної Ради так, що президія Української Національної Ради має складатися з президента і чотирох заступників президента: для ведення канцелярії, протоколів нарад і діловодства Ради вибирається двох секретарів і одного заступника секретаря.

На основі сього закона президентом Української Національної Ради вибрано д-ра Евгена Петрушевича; заступниками президента: д-ра Льва Бачинського, Семена Вітика, Омеляна Поповича і Андрія Шмігельського; секретарями д-ра Степана Витвицького, Степана Сілецького і Осипа Устияновича.

Закон з дня 4. січня 1919. про спосіб оповіщування законів і розпорядків постановляє, що закони, ухвалені Українською Національною Радою, і розпорядки державних секре-

тарів оповіщується в Вістнику державних законів і розпорядків; закони підписує президент Української Національної Ради і один член Виділу Української Національної Ради, розпорядки — дотичний державний секретар.

В кінці треба зазначити ухвалення закона з дня 4 січня 1921. про незайманість членів Української Національної Ради.

Після утворення Виділу Української Національної Ради приступлено до утворення нової Ради державних секретарів. Тимчасовий президент Ради державних секретарів Голубович вніс до Виділу димісію цілої Ради державних секретарів, а Виділ, принявши димісію, поручив Голубовичеви скласти нову Раду державних секретарів.

Склад сеї Ради державних секретарів був такий: Президент, державний секретар фінансів і державний секретар торговлі і промисловости д-р Сидір Голубович. Закордонні справи д-р Василь Панейко. Державний секретар без портфелю і управитель державного секретаріяту вакордонних справ д-р Льонґин Цегельський (Панейко виїхав був на Мирову Конференцію до Парижа). Внутрішні справи д-р Іван Макух. Військові справи полк. Дмитро Вітовський. Судівництво Осип Бурачинський. Просвіта і віроісповідання д-р Агенор Артимович. Шляхи, почта і телеґраф Іван Мирон. Земельні справи Михайло Мартинець. Публичні роботи Маріян Козаневич.

По партійній приналежности Голубович, Панейко, Цегельський і Бурачинський були національні демократи; Макух і Вітовський радикали; Артимович (директор ґімназії), Мирон (залізничний інженер), Мартинець (радник дирекції домен і лісів) і Козаневич (гірничий інженер) — всі бувші австрійські урядовці, які в політичнім життю не брали участи.

Політично сей кабінет треба схарактеризувати як коаліцію національних демократів і радикалів при співучасти фаховців. Соціяльні демократи відмовилися від участи в кабінеті, тільки Козаневич увійшов до кабінету як кандидат, поручений провідником соціяльних демократів Вітиком.

Новий кабінет представився Українській Національній Раді на лютовій сесії, яка почалася 4. лютого 1919.

В лютім і марті 1919. наступили в складі кабінету такі зміни:

На засіданню Української Національної Ради 13. лютого 1919. президент Української Національної Ради подав до відомости, що державний секретар військових справ Вітовський і державний секретар Цегельський внесли димісію, яку Виділ Української Національної Ради приняв.

Державним секретарем військових справ призначив Виділ полковника Віктора Курмановича, шефа ґенерального штабу. А що він, перебуваючи в головній кватирі, не міг постійно вести справ секретаріяту, то рівночасно призначено отамана Петра Бубелу товаришем державного секретаря військових справ і поручено йому управу секретаріяту.

На засіданню 10. марта 1919. Виділ Української Національної Ради призначив д-ра Михайла Лозинського товаришем державного секретаря закордонних справ і поручив йому управу секретаріяту.

В такім складі остала Рада державних секретарів аж до кінця свого істнування.

З законів, ухвалених Українською Національною Радою на лютовій сесії, заслугують на увагу: закон про мову державних установ і закон про основи шкільництва. Оба закони наводимо в цілости:

„Закон з дня 15. лютого 1919. про уживанне мови у внутрішнім і внішнім урядуванню державних властий і урядів, публичних інституцій і державних підприемств на Західній Области Української Народньої Республики.

Українська Національна Рада постановила:

§ 1.

Державною мовою на Західній Области Української Народньої Республики є мова українська.

§ 2.

Сеї мови вживають у внутрішнім і внішнім урядуванню всі державні власти й уряди, публичні інституції і державні підприемства.

§ 3.

Законно признаним національним меншостям полишається свободу уживання як устно так і в письмах їх матірної мови в урядових зносинах з державними властями й урядами, публичними інституціями й державними підприемствами.

§ 4.

Сей закон обовязує з днем його оповіщення.“

„Закон з дня 13. лютого 1919. про основи шкільництва на Західній Области Української Народньої Республики.

§ 1.

Всі публичні школи на Західній Области Української Народньої Республики є державні, а учителі державними урядниками. За дозволом верховних шкільних властий можна засновувати приватні школи.

§ 2.

Викладова й урядова мова у всіх державних школах є українська. Національним меншостям признається право на школу в рідній мові. Ближші постанови про школи для національних меншостий вирішить окремий закон.

§ 3.

Сей закон входить в житте з днем його оповіщенння.“

В кінці треба зазначити, що в короткім часі правительство зорґанізувало поважну, коло 100.000-ну армію.

Перші основи під сю орґанізацію поклав державний секретар військовних справ Дмитро Вітовський і його співробітники, українські старшини австро-угорської армії і Українських Січових Стрільців.

В дальшій праці брали учать також ті нечислені старшини австро-угорської армії німецької народности, які за часів Австрії

служили в українських частинах і тепер рішилися разом з ними частинами служити українській державі як її громадяни. З огляду на недостачну українських військових старшин в вищою військовою освітою вони були цінним набутком для української армії, хоч з другого боку треба взначити, що стара австрійська військово-політична школа доводила їх часом до непорозумінь з українськими військовими старшинами.

Головним командантом армії Західно-Української Народньої Республики швидко став Придніпрянець Омелянович-Павленко, бувший ґенерал російської армії. Шефом ґенерального штабу був спершу також Придніпрянець полковник Мишковський; опісля покликано на се становище галицького Українця Віктора Курмановича, полковника австро-угорської армії, якого призначено також державним секретарем військових справ.

Армія Західно-Української Народньої Республики складалася почасти з українських жовнірів австро-угорської армії, яких при їх повороті з фронтів зараз реорґанізовано в українську армію, почасти з нового набору на основі загальної мобілізації від 18—35 літ, яка мала на увазі тільки Українців.

Так наладжено державний апарат; зорґанізовано правильну працю Української Національної Ради як законодатної влади; утворено Виділ Української Національної Ради для виконування функцій голови держави; покликано кабінет на основах парляментарного правління: законами про адміністрацію, судівництво, шкільництво, урядову мову й иншими покладено основи для управи держави; зорґанізовано армію для оборони держави перед польським наїздом.

Правда, сей апарат не відзначався глибокими політично-соціяльними змінами попереднього ладу.

Та треба тямити, що він був тимчасовий, призначений служити тільки доти, доки Східна Галичина не зіллється з Великою Україною в одну державну цілість. Від сього, який політично-соціяльний лад буде в обнимаючій всі українські землі українській державі, залежатиме й політично-соціяльний лад її галицької частини.

Так думали творці сього апарату.

Крім того головною їх журою була війна з Польщею, яка дуже болюче нагадувала їм тимчасовість їх державної творчости. Все залежало від того, чи вдасться захистити рідний край від польського завоювання.

Та були справи, яких не можна було відкладати. Особливо, що на Великій Україні справа державного будівництва не наладжувалася і не було виглядів на негайне загально-державне полагодження сих справ. Сюди належали передовсім: заступити Українську Національну Раду орґаном всенародного вибору і полагодити земельну справу. Сим справам рішено присвятити найближчу сесію Української Національної Ради.